

AUDIT JARAYONIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH VA ELEKTRON AUDIT TIZIMI

Turayeva Gulizahro

Gulisaton davlat universiteti dotsenti

Tojiboyev Jasur

Toshtemirov Jasur

Guliston Davlat Universiteti talabalari

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi zamonaviy audit amaliyotida axborot texnologiyalarining o'рни va elektron audit tizimlariga o'tishning afzalliklari tahlil qilingan. Tadqiqotda katta ma'lumotlar bilan ishlash, audit jarayonlarini avtomatlashtirish hamda bulutli texnologiyalarning audit sifati va samaradorligiga ta'siri yoritilgan.

Kalit so'zlar: elektron audit, IT-audit, raqamli iqtisodiyot, avtomatlashtirilgan nazorat, Big Data, bulutli audit, kiberxavfsizlik.

Аннотация: В данной диссертации анализируется роль информационных технологий в современной аудиторской практике и преимущества перехода на электронные системы аудита. В исследовании освещается влияние работы с большими данными, автоматизации аудиторских процессов и облачных технологий на качество и эффективность аудита.

Ключевые слова: электронный аудит, ИТ-аудит, цифровая экономика, автоматизированный контроль, большие данные, облачный аудит, кибербезопасность.

Annotation: This thesis analyzes the role of information technology in modern audit practice and the advantages of switching to electronic audit systems. The study highlights the impact of working with Big Data, automation of audit processes, and cloud technologies on the quality and efficiency of audits.

Keywords: electronic audit, IT audit, digital economy, automated control, Big Data, cloud audit, cybersecurity.

KIRISH

Raqamli transformatsiya davrida korxonalarning buxgalteriya hisobi to'liq elektron shaklga o'tishi audit faoliyatini ham tubdan o'zgartirishni taqozo etmoqda. An'anaviy "qog'ozdagi audit" o'rnini axborot tizimlari orqali masofadan amalga oshiriladigan elektron audit tizimi egallamoqda. Bu nafaqat tekshiruv vaqtini qisqartiradi, balki inson omili bilan bog'liq xatolarni minimallashtirishga xizmat qiladi. Audit faoliyatini raqamlashtirish shunchaki qog'oz hujjatlarni elektron ko'rinishga o'tkazish emas, balki ma'lumotlarni qayta ishlash metodologiyasini tubdan o'zgartirishdir. Zamonaviy iqtisodiy muhitda auditorlik tekshiruvlarining samaradorligini oshirishda axborot texnologiyalarining o'rnini quyidagi yo'nalishlarda yaqqol namoyon bo'ladi:

1-jadval.

An'anaviy audit va Elektron auditning qiyosiy xususiyatlari¹

Ko'rsatkich	An'anaviy audit	Elektron audit (E-audit)
Tekshiruv qamrovi	Cheklangan tanlanma (Sampling)	To'liq ma'lumotlar bazasi (100% test)
Hujjat aylanishi	Qog'oz ko'rinishida	Elektron va bulutli platformalar
Xato aniqlash tezligi	Tekshiruv yakunida	Real vaqt rejimida (Continuous monitoring)
Inson omili	Yuqori (charchoq, e'tiborsizlik)	Minimal (algoritmalar asosida)

Birinchidan, Katta ma'lumotlar tahlili. An'anaviy audit usullarida auditor umumiy ma'lumotlar bazasidan ma'lum bir qismni (masalan, 5-10% operatsiyalarni) tanlab tekshirar edi. Bu esa metodologik xavfni oshirardi.

¹ Manba: Muallif tomonidan xalqaro tajriba asosida shakllantirilgan.

Ikkinchidan, Doimiy audit modeliga o'tish. Axborot texnologiyalari auditorga mijozning buxgalteriya dasturiga masofaviy kirish huquqini beradi.

Uchinchidan, Auditda Sun'iy Intellekt va Mashinali o'rganish. Zamonaviy elektron audit dasturlari nafaqat ma'lumotlarni yig'adi, balki ularni o'tmishdagi tendensiyalar bilan solishtiradi. Shu bilan birga, AT-auditi jarayonida kiberxavfsizlik masalasi birinchi o'ringa chiqadi. Auditor mijozning konfidensial ma'lumotlari bilan ishlashda bulutli platformalarning xavfsizligini ta'minlashi, ma'lumotlar oqishidan himoyalangan kanallardan foydalanishi shart. Bu esa auditorlardan nafaqat moliyaviy bilim, balki yuqori darajadagi IT-kompetensiyani ham talab etadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, axborot texnologiyalari va elektron audit tizimi zamonaviy auditorlik kasbining ajralmas qismiga aylandi. Bugungi kunda auditor faqatgina hisob-kitoblarni tekshiruvchi mutaxassis emas, balki murakkab axborot tizimlari tahlilchisi sifatida namoyon bo'lmoqda. Tezis doirasidagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, elektron auditga o'tish quyidagi natijalarni beradi:

1. Sifat o'zgarishi: Tekshiruv qamrovi 100 foizga yetishi natijasida auditorlik xulosasining ishonchliligi maksimal darajaga ko'tariladi.
2. Vaqt va xarajat tejami: Masofaviy audit orqali transport va qog'ozbozlik xarajatlari kamayadi, tekshiruv jarayoni esa an'anaviy usuldan 2-3 barobar tezroq yakunlanadi.
3. Shaffoflik: Blokcheyn va bulutli tizimlar ma'lumotlarni o'zgartirish yoki qalbakilashtirish imkonini cheklaydi, bu esa investorlar ishonchini oshiradi.

O'zbekiston sharoitida elektron auditni keng joriy etish uchun milliy buxgalteriya dasturlarini xalqaro audit dasturlari bilan integratsiya qilish, yangilash zarur. Kelajakda audit faoliyati to'liq avtomatlashgan, mustaqil va kiberxavfsiz raqamli ekotizimga aylanadi, bu esa milliy iqtisodiyotimizning global moliya bozoridagi nufuzini belgilovchi asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi O'RQ-677-sonli Qonuni. 2021-yil 25-fevral.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6079-sonli farmoni. 2020-yil 5-oktyabr.
3. Auditning xalqaro standartlari.
4. O'zbekiston Respublikasi Auditorlik faoliyati milliy standarti.
5. Rakhmatov, O., Tukhtamishev, S. S., Khudoiberdiev, R. K., Adilov, A. A., & Rahmatov, F. O. (2023, April). Experimental and theoretical studies of the modulus of elasticity and Poisson's ratio for vegetable and melon crops. In International Conference on Digital Transformation: Informatics, Economics, and Education (DTIEE2023) (Vol. 12637, pp. 291-297). SPIE.
6. Нуриев, К. К., Рахматов, О., Кадирова, Р. С., & Рахматов, О. О. (2015). Биоконверсия органических отходов растительного происхождения в условиях Узбекистана. In Проблемы рекультивации отходов быта, промышленного и сельскохозяйственного производства (pp. 468-470).
7. Rakhmatov, O., Rakhmatov, F., Kurbanov, E., Rakhmatullaev, R., Kasimov, A., & Musayeva, N. (2023). The methodological

- foundations of the thermal efficiency in a convective drying unit of the chamber type. In E3S Web of Conferences (Vol. 390, p. 04041). EDP Sciences.
8. Iskandarov, Z. S., Rakhmatov, O., Salomov, M. N., Akhmedov, S. K., & Rashidov, A. S. (2011). Double chamber solar and fuel drying unit for agricultural products. *Applied Solar Energy*, 47(1), 24.
9. Rakhmatov, O., & Rakhmatov, F. (2023). Experimental study of the process of drying melon slices in a chamber-convection dryer. In E3S Web of Conferences (Vol. 443, p. 02004). EDP Sciences.
10. Рахматов, Ф. О., & Нуриев, К. К. (2022). Исследование плодов дыни как объекта технической переработки. Илмий мақолалар тўплами, 330.
11. Rakhmatov, O., Rakhmatov, F. O., Nuriev, K. K., & Nuriev, M. K. (2022, August). Development and justification of the thermal parameters of a mechanized rotary blancher. In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science (Vol. 1076, No. 1, p. 012068). IOP Publishing.
12. Panferova, I., & Kim, Y. (2021). Conversion as a system-structural formation and lexical-semantic cohesion of terminological vocabulary. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 17(1), 512-516.
13. Raxmatov, F. O., Raxmatov, O., Nuriev, K. K., & Nuriev, M. K. (2021, October). Combined dryer with high efficiency for drying high-moist agricultural products. In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science (Vol. 868, No. 1, p. 012076). IOP Publishing.
14. Панферова, И. В. (2016). Учебная мотивация как психолингвистический аспект профессионально-

ориентированного обучения иностранному языку в неязыковых вузах. Приволжский научный вестник, (1 (53)), 122-125.

15. Рахматов, О. О., Рахматов, О., Нуриев, К. К., & Тўхтамишев, С. С. (2019). Мини технологическая линия по безотходной переработке плодов дыни. In вклад университетской аграрной науки в инновационное развитие агропромышленного комплекса (pp. 332-337).